

Моніторинг рівня сформованості професійного іміджу майбутніх фахівців з інформаційних технологій

О. М. Василенко¹, О. С. Митцева²

¹Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди
Corresponding author. E-mail: o_vas@ukr.net,

²Харківський національний університет радіоелектроніки
Corresponding author. E-mail: olga.mitts37@gmail.com

Paper received 26.08.18; Accepted for publication 30.08.18.

<https://doi.org/10.31174/SEND-PP2018-174VI72-07>

Анотація. У статті на діагностичній основі розглянуто рівень сформованості професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців вищих технічних навчальних закладів. Завдяки моніторингу даних встановлено, що студенти не готові до реалізації розв'язального вектору професійного іміджу через неусвідомленість його суті та соціального значення. На фоні позитивної мотивації майбутніх ІТ-фахівців до формування професійного іміджу визначено у них низький рівень емпатії, онтогенетичної рефлексії, комунікативних і організаторських здібностей, відсутність цілісного розуміння особливостей професійного іміджу.

Ключові слова: професійний імідж, фахівець, студент, інформаційна технологія, моніторинг, показник.

Вступ. Важливість дослідження рівня сформованості професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців пов'язана зі специфікою його формування у технічних вишах. Процес формування іміджу розглядається як цілісний процес у єдності мети, змісту, методів навчання й виховання, етапів педагогічної технології, системи моніторингу. Саме моніторинг сприяє отриманню науково обгрунтованої інформації про стан сформованості професійного іміджу, показу перспектив його формування у студентів.

Аналіз останніх публікацій за темою. Подаючи сучасне визначення поняття «професійний імідж», дослідники, які представляють педагогіку, розглядають його як соціальний феномен, детермінований суб'єктом особистості і його рівнем професійної компетентності як фахівця (О. Ковальова) [4], професійною культурою (інтелектуальною, габітарною, мовною, середовища) (С. Якушева), системою цінностей, норм поведінки і емоційно забарвленим психічним образом, який склався в масовій свідомості і має характер стереотипу (В. Ісаченко) [2], що забезпечує ранній досвід соціальної взаємодії у суспільстві (В. Бондаренко) [1]. У структурі професійного іміджу дослідники виділяють особистісні: природні (комунікабельність, емпатія, рефлексивність, красномовність), придбані (психічне здоров'я, моральні цінності, володіння набором людинознавчих технологій) якості і якості, пов'язані з життєвим і професійним досвідом особистості. Вищезазначене актуалізує проблему виміру рівня сформованості цих якостей, які є цільовим орієнтиром формування професійного іміджу у студентів. Саме моніторинг дає змогу здійснювати постійне відстеження динаміки рівня сформованості професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців з метою удосконалення навчально-методичного забезпечення його формування.

Мета. Вивчення стану сформованості професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців на діагностичній основі.

Матеріали та методи. Під освітнім моніторингом розуміють систему збору, опрацювання й поширення інформації про діяльність освітньої системи, що забезпечує безперервне відстеження її стану та прогноз

розвитку (О. Локшина) [5]. Відповідно до проблеми нашого дослідження під моніторингом будемо розуміти постійне, спеціально організоване, систематичне спостереження за рівнем сформованості професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців, яке забезпечується безперервним збором, опрацюванням, відстеженням рівня та з'ясуванням його відповідно до визначеної мети. Метою проведення моніторингу є визначення початкового рівня сформованості професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців; створення діагностичної бази з формування професійного іміджу.

Моніторинг у цьому аспекті виступає як процес і має такі особливості: будування на теоретичних основах педагогіки, соціології і математики; цілеспрямований збір, аналіз даних за певними показниками; відстеження проміжних результатів формування професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців; показ динаміки оцінки ефективності формування професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців; забезпечення зворотного зв'язку щодо відповідності фактичним результатам; з'ясування відповідності навчально-методичного забезпечення якості рівня професійного іміджу ІТ-фахівців; виявлення чинників перешкод або ускладнень; показ існування резерву і перспектив формування професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців; застосування задля удосконалення навчально-методичного забезпечення формування професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців; є основою управлінських рішень про відповідність фактичних результатів запланованим.

В. Бондаренко на основі аналізу педагогічних досліджень визначив такі вимоги до проведення моніторингу формування професійного іміджу: об'єктивність: максимальне уникнення суб'єктивних оцінок, урахування всіх результатів (позитивних і негативних), створення однакових умов для всіх учасників навчально-виховного, навчально-пізнавального процесу, навчальної діяльності та самостійної роботи; валідність: повна й усебічна відповідність контрольних заходів змісту діяльності (анкетування, спостереження, бесіда, діагностичні методики, чіткість критеріїв вимірювання й оцінки); урахування психолого-педагогічних, вікових особливостей учасників педаго-

гічного процесу, професіоналізму, загального розвитку, а також умов і конкретних ситуацій проведення моніторингу; систематичність проведення моніторингу, забезпечення безперервності в певній послідовності та за відповідною системою (на послідовних, взаємопов'язаних етапах, на стадіях організації, самоорганізації тощо); гуманістична спрямованість моніторингу: створення умов доброзичливості, довіри, поваги до особистості, позитивного емоційного клімату [1, с.268-269]. З урахуванням особливостей підготовки майбутніх ІТ-фахівців відмітимо, що проведення моніторингу уможлиблює застосування таких методів збору і обробки інформації, як Google форма. Це впливає на якість та оптимізацію вимірювання й отримання нової інформації про рівень сформованості професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців.

У процесі визначення параметрів моніторингу рівня сформованості професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців було використано досвід науковців, висвітлений у низці досліджень (В. Бондаренко, І. Ніколаеску, Н. Прус, Н. Савченко) [1; 2; 5; 7;8].

Результати та їх обговорення. Професійна мотивація відображає наявність домагань особистості, її прагненням до професійного самовдосконалення та самоствердження. Дослідження мотивації до формування професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців спрямовано на вивчення внутрішньої (значення професійної ІТ-діяльності) та зовнішньої (мотиви соціального престижу, зарплатня, кар'єрне сходження) мотивації.

Вивчення стану формування професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця проводилося у вищих технічних навчальних закладах м. Харкова за методикою К. Земфір у модифікації А. Реана [7, с. 74]. Методика дозволяє визначити мотиваційний комплекс особистості – порівняння між трьома видами мотивації: внутрішньої, зовнішньої позитивної та зовнішньої негативної. Результати аналізу опитування продемонстрували позитивну тенденцію до необхідності формування професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців, оскільки внутрішня мотивація студентів до професійної діяльності складає $k=175,0$ (при максимальному коефіцієнті 225). Респонденти відмічають, що найбільш важливими для них стають: «задоволення від самого процесу та результату роботи» та «можливість найбільш повної самореалізації саме в ІТ-діяльності», що підтверджує їхню майбутню професійну діяльність як внутрішньо мотивовану роботу. На третє місце рангу студенти віднесли «прагнення до кар'єрного зростання», що в сукупності характеризує їх потребу у позитивному професійному іміджі.

Але, результати дослідження також проілюстрували низький рівень зовнішньої позитивної ($k=163,0$) та зовнішньої негативної ($k=108,5$) мотивації студентів до професійної ІТ-діяльності. Такі результати ранжування засвідчують про наявність мотивації респондентів до професійної діяльності в ІТ-сфері та відсутність цілісного їхнього розуміння особливостей професійного іміджу.

З метою визначення внутрішнього стану, майбутнім ІТ-фахівцям було запропоновано тест на конфліктність (Кноблоха-Фальконетта) [9]. Внутрішню конфліктність особистості, схильність до самозвинувачень,

нерішучості та невпевненості в собі, потребу в постійній опіці продемонструвало 44,6% студентів. Гармонійність (спокій, прагнення до спілкування, внутрішня стабільність, послідовність поведінки) виявлено у 55,4% студентів. Використання тесту показало, що з одного боку рівень гармонійності внутрішнього стану особистості свідчить про готовність студентів до формування позитивного і конгруентного (відповідність внутрішнього і зовнішнього станів особистості) професійного іміджу. А з іншого – у майже половині респондентів відмічено наявність рівня внутрішньої конфліктності, що потребує розробки навчально-методичного забезпечення формування професійного іміджу з метою розвитку впевненості в собі, збалансованості внутрішнього потенціалу особистості та вимог до професійного іміджу ІТ-фахівця.

Вивчення рівня комунікативних і організаторських здібностей за методикою (Б. Федорішина – В. Синявського) [7, с.118] показав, що 41,67% респондентів мають низький, 37,50% – середній, а 20,83% – високий рівень прояву комунікативних здібностей. Нажаль, майже половина студентів знаходиться на низькому рівні. Вони не прагнуть до спілкування, почувають себе скуто в новій компанії, колективі; воліють проводити час на самоті, обмежують свої знайомства; відчують труднощі в налагодженні контактів з людьми і під час виступів перед аудиторією; погано орієнтуються в незнайомій ситуації; не обстоюють свої думки, важко переживають образи; вияв ініціативи в суспільній діяльності дуже знижений, у багатьох справах вони вважають за краще уникати прийняття самостійних рішень. Для студентів середнього рівня притаманно: прагнути до контактів з людьми, не обмежувати кола своїх знайомств, відстоювати власну думку, однак потенціал їхніх схильностей не відрізняється високою стійкістю. Найменша кількість (20,83%) респондентів знаходиться на високому рівні комунікативних здібностей. Вони почувають себе комфортно в нових умовах, швидко знаходять друзів, невимушено поведуть себе в новому колективі, можуть внести позитивні зміни в незнайому компанію, постійно прагнуть до розширення кола своїх знайомих, виявляють ініціативу в спілкуванні, прагнуть відстоювати свою думку.

Організаторські здібності проявлені на таких рівнях: низькому у 16,67%, на середньому у 54,16%, високому – 29,17% студентів. Студенти на низькому рівні не проявляють ініціативи в колективі, пасивні у прийнятті рішень, не раціонально планують власний час, не обирають колективні види діяльності, схильні до індивідуальної роботи (аутсорсінг; фриланс), прояв ініціативи в громадській діяльності вкрай занижений. Середній рівень організаторських здібностей у студентів характеризується наявністю вміння планувати свою роботу та навчання, якісно та відповідально виконувати свої обов'язки, але в ролі виконавця. Вони не завжди ініціативні, мають задовільний стан самоконтролю, однак потенціал їх нахилів не відрізняється високою стійкістю. Ці студенти потребують подальшого самовдосконалення за рахунок розвитку саме організаторських здібностей.

На високому рівні студенти відчують потребу в організаторській діяльності й активно прагнуть до неї,

можуть швидко зорієнтуватися у важких ситуаціях, ініціативні, воліють у важливій справі або в складній ситуації приймати самостійні рішення, люблять організувати різні ігри, заходи; наполегливі в діяльності, яка їх приваблює; вони самі відшуковують такі справи, які б задовольняли їхню потребу в організаторській діяльності, активно займаються громадською діяльністю.

Отже, аналіз результатів дослідження показав, що для формування професійного іміджу необхідно розвивати й удосконалювати комунікативні та організаторські здібності майбутніх ІТ-фахівців, які є вагомим складовою їхнього саморозвитку та самовдосконалення (професійного іміджу) і сприяють побудові майбутньої успішної кар'єри.

Методика «Самооцінка рівня онтогенетичної рефлексії» [8] націлена на вивчення у студентів рівня онтогенетичної рефлексії, що припускає аналіз минулих помилок, успішного й неуспішного досвіду життєдіяльності. Результати дослідження показали, що у 5,0% студентів відсутня рефлексія минулого досвіду, що демонструє низькі показники самоаналізу, обміркування своїх рішень, самоаналізу власних невдач та помилок; здатності оцінювати свої дії, нерозвиненість оцінювання і корекції власної діяльності, незадоволеність оточення. 85,0% студентів, які мають рефлексію зі знаком «-» характеризуються високою критичністю та обережністю в прийнятті рішень. Їхній самоаналіз попередніх дій та ситуацій зосереджений на негативних наслідках та призводить до страхів перед здійсненням нових помилок. Тільки 10,0% студентів «відчуває себе творцем власного життя». Вони мають рефлексію зі знаком «+», соціально сміливі, активні, рухаються вперед на основі аналізу зробленого, самостійні в коректуванні й оцінюванні своїх дій, зі здатностями до гарного планування й передбачення власного майбутнього, що є запорукою успішного формування професійного іміджу.

Отже, результати дослідження майбутніх ІТ-фахівців за даною методикою свідчать про необхідність розвитку онтогенетичної рефлексії у більшості студентів: вміння оцінювати і аналізувати власну навчальну та професійну діяльність, аналізувати і осмислювати власний професійний імідж, корегувати свої недоліки. Оскільки основою у побудові професійного іміджу є самоаналіз та подальша самокорекція особистих якостей, то необхідно у студентів розвивати активну поведінку у взаємодії з оточуючими та професійній діяльності.

У ході дослідження студенти пройшли тест суб'єктивної локалізації контролю (модифікація за С. Століним шкали Дж. Роттера) [9, с.79]. За результатами дослідження найбільші показники інтернальності (локалізація залежить від самої людини: особистих якостей, компетентності, вчинків, рівня здібностей тощо) продемонстрували середній рівень (42,0%) студентів. Їм притаманні відповідальність, активність, вони переконані, що найправильніший шлях до високої продуктивності та отримання «винагороди» – це старанна праця, але є ситуації, де вони потребують експертної підтримки, що показує перспективи для подальшого саморозвитку. 24,0% студентів проявили велику відповідальність і соціальну активність, послі-

довні в своїй поведінці і продуктивних рішеннях. А найбільші показники з екстернальності продемонстрували 56,0% студентів, які переконані, що успіхи та невдачі є результатом зовнішніх сил (випадковість, удача, тиск оточення). 34,0% студентів – характеризують: пасивність, невміння чи небажання брати на себе відповідальність, невпевненість у своїх силах, відмова від реалізації своїх намірів, несамостійність, тобто не мають цілісного бачення про майбутній професійний образ і потребують систематичної роботи з самоаналізу та самокорекції.

Отже, для реалізації плану формування власного професійного іміджу майбутнім ІТ-фахівцям потрібно цілеспрямовано працювати над собою розвиваючи ступінь незалежності, самостійності і відповідальності людини в досягненні професійних цілей.

Використання тесту на спрямованість професійної діяльності дало можливість виявити співвідношення трьох основних векторів спрямованості особистості майбутніх ІТ-фахівців: на «себе», «людей та спілкування» та «справу». Виявлено, що найважливішими в професійній діяльності для студентів стали: спрямованість на «справу» – 39,8% та «себе» – 37,3%. Це свідчить про те, що для майбутніх ІТ-фахівців стала більш значимою спрямованість на «справу» – зацікавленість в рішенні ділових проблем, виконання роботи як можна краще, орієнтація на ділове співробітництво, вміння відстоювати в інтересах справи власну думку, яка буде корисною для досягнення спільної мети. Студенти продемонстрували високу спрямованість на «себе», тобто орієнтацію реалізацію власних цілей, на пряму винагороду безвідносно роботи та співробітників, власність та схильність до суперництва, можливу конфліктність та агресивність в досягненні статусу. І найменшими були показники соціальної спрямованості студентів – на «людей та спілкування». Для них характерно вузьке коло друзів за власними критеріями, стримане бажання підтримувати сумісну професійну діяльність, більш орієнтовані на індивідуальну роботу.

Під час анкетування «Вивчення сформованості уявлень студентів про сутність, елементи та складові професійного іміджу» (адаптована версія Н. Савченко) [9] було виявлено значну кількість помилок у розумінні студентами питань іміджевої проблематики. Так, на запитання про суть поняття «професійний імідж ІТ-фахівця» більшість студентів продемонстрували не чіткість розуміння тлумачення зазначеного поняття, тому вони давали неповні відповіді. При цьому 67,14% студентів усвідомлюють вплив професійного іміджу на результати професійної діяльності. 55,71% опитаних студентів вважають, що моральні якості є найважливішими в структурі іміджу, 32,86% студентів виокремлюють професійні якості і тільки 11,43% – відзначили привабливість зовнішнього вигляду, уточнюючи, яку посаду займає фахівець. 73,57% респондентів відчувають потребу у підвищенні рівня свого професійного іміджу, а 19,29% респондентів зовсім не потребують змін.

При оцінюванні своїх знань та вмінь стосовно формування професійного іміджу 11,42% студентів вважають себе абсолютно досконалими, 57,14% відповіли, що вони недосконалі та потребують оволодіння

відповідними навичками та прийомами по створенню іміджу, а 31,44% – вважають їх на достатньому рівні, але вимагають удосконалення.

На питання про необхідність формування професійного іміджу більшість студентів 78,57% дали позитивну відповідь, з них 67,14% вважають впливовість впливу професійного іміджу на результати професійної діяльності та пов'язують з майбутньою кар'єрою. Діагностування засвідчило не систематизованість знань про суть і структуру професійного іміджу у майбутніх ІТ-фахівців, їх поверхневність та інтуїтивність.

Висновки. Таким чином, проведений моніторинг рівня сформованості професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців показав, що на фоні позитивної мотивації студентів до формування іміджу визначено у них низький рівень емпатії, онтогенетичної рефлексії, комунікативних і організаторських здібностей, відсутність цілісного розуміння особливостей професійного іміджу. Це пояснює не готовність студентів до реалізації розвивального вектору професійного іміджу через неусвідомленість його суті та соціального значення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондаренко В. І. Теоретичні і методичні засади формування іміджу майбутнього вчителя технологій у системі виховної роботи педагогічного університету : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.07 / В. І. Бондаренко. – К., 2016. – 489 с.
2. Ісаченко В. В. Формування професійно-педагогічного іміджу майбутніх викладачів вищої школи : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / В.В. Ісаченко. – Одеса, 2004. – 21 с.
3. Ковальова О. О. Психологічні особливості формування основ професійного іміджу у майбутніх педагогів : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Ковальова О. О. – Одеса, 2007. – 340 с.
4. Моніторинг якості освіти : світові досягнення та українські перспективи / [під заг. ред. : О. І. Локшина]. – К. : К.І.С., 2004. – 127 с.
5. Ніколаеску І. О. Розвиток професійного іміджу соціального педагога в післядипломній освіті : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / І. О. Ніколаеску. – Черкаси, 2011. – 245 с
6. Подоляк Л.Г., Юрченко В.І. Психологія вищої школи: практикум. – К: Каравела, 2008. – 336 с.
7. Прус Н. В. Професійний образ майбутнього вчителя початкової школи в процесі викладання психолого-педагогічних дисциплін. Автор. Дис...канд.пед. наук: 13.00.04 /Н.В. Прус. – Дніпро. –2017. 21 с.
8. Савченко Н. В. Формування професійного іміджу майбутнього вчителя початкової школи у процесі викладання психолого-педагогічних дисциплін / дис. кандидат пед. наук: спец. 13.00.04 / Н.В. Савченко. - Умань. – 2016. – с.216.

REFERENCES

1. Bondarenko, V.I. (2017) Theoretical and methodical principles of formation of the image of the future teacher of technologies in the system of educational work of the pedagogical university: dissertation. ... Doctor Ped. Sciences: 13.00.07 / V.I. Bondarenko. - Kyiv (in Ukr.)
2. Isachenko, V. V. (2004). Formation of the professional and pedagogical image of future teachers of higher education: author's abstract. dis for obtaining sciences. Degree Candidate ped Sciences: special 13.00.04 - ... Candidate ped Sciences / V.V. Isachenko. – Odesa (in Ukr.).
3. Kovaleva, O. O. (2007). Psychological peculiarities of the formation of the basis of professional image for future teachers: diss. ... Candidate psychologist Sciences: 19.00.07 / Kovaleva O. O. – Odesa (in Ukr.)
4. Monitoring the quality of education: world achievements and Ukrainian perspectives / [under t.
- he commissions. Ed. : O. I. Lokshina]. – (2004) Kyiv (in Ukr.)
5. Nikolaesku, I.O. (2011) Development of professional image of social teacher in postgraduate education: diss. ... Candidate ped Sciences: 13.00.04 / I.O. Nikolayescu. – Cherkasy. (in Ukr.).
6. Podolak L.G., Yurchenko V.I. (2008) Psychology of Higher School: Workshop: – Kyiv (in Ukr.)
7. Prus, N. J (2017).Of professional image of the future teacher of elementary school in the process of teaching psychological and pedagogical disciplines Dnipro. (in Ukr.).
8. Savchenko. (N.V.Л). (2016.). Formation of professional image of the future teacher of elementary school in the process of teaching psychological and pedagogical disciplines / diss. ... Candidate ped Sciences: special 13.00.04 / N.V. Savchenko. - Uman: Kyiv (in Ukr.).

Monitoring of level of professional image of future specialists in information technologies

O. M. Vasylenko, O. S. Myttseva

Abstract. According to diagnostic basis level of generated professional image of future IT-specialists of higher technical educational institutions was considered in the article. Based on monitoring of data it was proved, that students are not ready to realization of developmental vector of professional image through lack of information about the meaning and social role. Based on positive motivation of future IT-specialists to forming of professional image was defined low level of empathy, ontogenetic reflection, communicative and organizational abilities, absence of general understanding of features of professional image.

Keywords: professional image, specialist, student, informational technology, monitoring, indicator.